

1. Toninu

“Ejja gedida... ejja ntelqu... wiehed, tnejn, tlieta...” u Toninu, bil-ħabel li kien marbut ma’ għonq il-gidja f’idu, telaq jigr i kemm kellu saħħa fit-triq qalb ħafna trab u taħt ix-xemx tikwi tas-sajf. It-triq, magħluqa minn żewġ ħitan twal tas-sejjeġh li mat-tarf tagħhom kienu jidhru mxabbta s-siġar tal-bajtar tax-xewk, kienet tilwi, wara xi mitejn pass, lejn in-naħha tal-lemin, fejn iżjed il-fuq, fil-quċċata tal-għolja, kien hemm xagħra żgħira kollha blat għeri u ħaxix ħażin. X’hin waslu hemmhekk, Toninu u l-gidja marru jistrieħu fid-dell ta’ blata ftit iżjed għolja mill-bqija, inxteħtu fl-art u bdew jitqallbu fuq xulxin.

Toninu kien għadu kemm għalaq seba’ snin, iżda billi ġieb ruħu kien juri iżjed. Wiċċhu kien ismar, għajnejh suwed, xagħaru mgieġhed. Kien liebes qalziet tax-xoqqa ta’ Malta twil sal-qasba ta’ siequ u marbut b’ċinga waħda taċ-ċarruta, għax l-oħra kien dejjem iħalliha mdendla warajh; il-qmis kienet bajda u kaħla.

Ommu Katrin, mara armla, ma kelliex ħliefu u kienet tħobbu daqs id-dawl ta’ għajnejha. Kif jisbah kienet tagħtih skutella ħalib mimlija ftiet u tibqa’ tfittitlu sakemm ma jkunx jista’ jibla iżjed. Xhin ixxebbaw, kienet tqabbadlu l-gidja f’idu u igri ’l barra għax-xemx sa nofsinhar. Għax Katrin ma kinitx tibgħatu skola lit-tifel tagħha; kienet tghid li hemmhekk jaħqruhuwlha, li taħt is-saqaf mingħajr xemx żgur jimirdilha. Iżda f’qalbha kienet tghid li jekk imurilha l-iskola, jdejh ma jkunux tajba għax-xogħol tar-raba’ u li jekk jitgħallem jikteb u jaqra, la jikber, iħalliha u jsiefer. Imbagħad minn jaħdmilha l-għelieqi u jindukralha l-bhejjem? Min jitmaħħa la tixjieħ?

Toninu, ta' tifel li kien, kien jilgħab mal-gidja u jkellimha bħallikieku oħtu. Hdejn il-blata għamel dawra ġebel minflok id-dar u ġabar kemm sab biċċiet xaqquf, li għalih kienu jiswew daqs l-ghola flus. Xhin kien jisma' l-qampiena ddoqq tal-ghaxra, kien jorbot il-gidja bil-ħabel u joħroġha ddur dawra max-xagħra. Wara ftit minuti kienu jerġgħu lura, joħroġ kisra ħobż sewda tal-maħlut minn ħobbu u jlesti l-mejda fuq ġebbla kbira. Kien jqatta' l-ħobż bi snien u f'ħafna biċċiet li kien iqegħdhom waħda hdejn l-oħra fuq il-ġebbla. Kemm il-darba l-gidja kienet taħtaflu xi biċċa u titlaq tigris u hu jkollu jaqbadha mill-ġdid u jhalliha marbuta sakemm ilesti kolloxx. L-akbar biċċa xogħol tiegħu kienet qabel l-ikel xhin jiġi biex iroddilha s-salib. Kien jaqbdilha siegħa l-leminija, u jagħwwiġielha kif jista' biex imissilha geddumha. U kien iħabbat idejh bil-ferħ, jinxtehet bil-qiegħda fl-art u jibdew jieklu, gidma hu u gidma hi, bħal aħwa.

Izda dak inhar, il-gidja, wara li kiolet, minflok ma qagħdet tilgħab miegħu, ħarbitlu. Għalxejn għajtilha, għalxejn wegħda li, xhin jaslu d-dar, jagħtiha ħafna ħaxix x'tiekol. Hi kienet tieqaf, toqgħod tħares lejha b'għajnejha mibluwa u tgħajjatlu: Meeeeeeq... meeeeeeq; wara xulxin, fit-toroq u fl-ghelieqi, san-nofs siegħa, sakemm il-gidja sabet it-triq tad-dar u baqgħet sejra weħidha.

Filgħaxija qabel ma raqad, Toninu beda jikbi bl-uġiegh ta' ras u l-ghada filgħodu ma ħariġx idawwar il-gidja. Toninu baqa' sejjer għall-ghar. Il-wardiet ta' wiċċu kienu għabu, il-leħha ta' għajnejh kienet intfiet. Il-ħin kollu jibki u jingħej u jgħajjat 'l-ommu biex ma twarrabx minn hdejh, għax jibza' jogħqod waħdu fil-kamra. Kultant il-gidja mill-maqjel kienet tgħajjatlu b'lehen għajjien u mdejjaq, donnha saret taf x'kienet

għamlitlu. Izda hu ma kienx iwegħibha, għax kien bil-geddum magħha talli ġerrietu tant għalxejn.

(Meħuda u adattata minn *Toninu* ta' Ġ. Bonnici)

2. Qalb Maqsuma

Bdiet tolfoq u thossha tistordi. Dik il-geġwīgija ta' nies u għajet kienet aktar qegħda tistordiha. Għamlet hilitha kollha biex tibqa' f'sensiha. U b'dawk in-nies kollha go darha! Ma kienitx xi waħda li tghamilha man-nies. Bil-kemm kienet taf lil ta' hdejha fis-sena li kienet ilha hemm f'dik it-triq. Dejjem ġewwa mħabbta bid-dar u bit-tfal. U dan l-aħħar kienet saret nervuża wisq. Tgħajjat ma' kulhadd. Ma setetx tlaħhaq ma' kollox. Ma kellha l-hadd li miegħu kienet tista' tiftaħ qalbha. Żewġha kien jasal għajjen wisq id-dar u aktarx nervuż bħala.

Qabel għall-inqas kellha l-qrara ta' kull ġimgħa għand Patri Piet li kien joqgħod jismaħħha bil-paċenzja kollha waqt li hi kienet tirrakkontalu x'għamlulha t-tfal u kemm ma tistax tlaħhaq mal-faċendi u kemm kien qed iħassibha ta' qabel tal-aħħar għax dejjem kien sejjer mill-ħażin għall-agħar. Patri Piet ma kienx iġhidilha xi haġa speċjali, imma kliemu bħal donnhu kien ifarraġha. Imma dan l-aħħar lanqas kelmiet Patri Piet ma kienu qiegħdin itaffulha d-dwejjaq u n-nervożiżmu. Issa kienet ilha ma tmur tqerr u tiftaħ qalbha. Bħal donnhu kienet tilfet kull tagħma.

Hafna drabi waħidha kienet tehwden: “Imma għax kellu jġgri hekk lil ibni?” Kien tant helu meta twieled! L-oħrajn kollha jbiegħu s-saħħa. Dan bħalhom twieled:

hamrani, mbaççaç, fuq ruħu. Xejn ma kien jidher li aktar il-quddiem kellu jaqa' f'kumplikazzjonijiet kardjaçi serji. Kienet intebħet b'kumbinazzjoni. Kienet qabditu bronkite serja u t-tabib tad-dar baħtulla l-isptar. Dak in-nhar ukoll kienet bkiet. U t-tifel ġħalkemm žħir beka, bħal donnu fehem.

Imbaħhad wara li ħareġ, bdiet tieħdu kwaži kull ġimħa l-isptar. It-tifel ġħas-sitt snien li kellu kien tqil mhux ħažin u ġħalkemm ħafna drabi kien jġi jwassalha ħuha bil-karozza, xorta waħda kienet thoss it-toqol tieġħu ġħax kien ikollha tqandlu.

Ġħall-ewwel kienet ġħamlet kemm-il novena lil Santa Rita, lir-ruħ twajba ta' Dun Ġorġ Preca u Papa Gwanni u lil Santa Terežina, imma fl-aħħar, aktar mat-tifel beda sejjer ġħall-aħar, bdiet taqta' qalbha mit-talb ukoll. Il-pazjenti l-oħra li kienu jingabru fil-kuridur jistennew b'nervożizmu fuqhom biex jidħlu quddiem il-professur kienu jimlewlha rasha b'l-informazzjonijiet u l-mistoqsijiet tagħhom. Ġħall-inqas il-professur kien minn tagħna ħafna u kien iserrahha bi kliemu. Imma kienet titnikket tara lin-ners iddahħal lil binha f'waħda mill-kmamar iż-żagħar u l-professur, imdawwar minn ġemħa studenti jfisirilhom, bi kliem li ma jiftiehemx x'ħandu u x'ma ġħandux.

Darba minnhom il-professur kellimha dwar operazzjoni. Inħasdet. Qalilha li ġħalissa kien ġħadu daqxejn kmieni u kienu jridu jħallu d-difett kardjaku jisviluppa sew. Ġħalxejn serrħilha rasha li din l-operazzjoni kienet saret komuni u li fl-isptar ta' Londra fejn il-Gvern jibġħat lil dawn il-pazjenti, kirurgi mġħarufa kienu jagħmlu mirakli fuq każijiet aħar minn ta' binha. Imma hi ma riedetx tisma'.

“Inti trid Alla ħares qatt,” qalilha darba t-tabib, “li jiĥabatablek daqsxejn – dan tifel, hu x’inh, u mimli enerġija – trid li jaqġhalek u jiġrilu xi ħaġa meta tkun waħdek miegħu?”

Dan il-kliem kien daħlilha sew f’qalbha, bħal stallett jaħraq. U issa waqt li binha kien mixħut, barra minn sensieh, fil-qiegħa tal-art, dan il-kliem kompla jinkwetha. Imma msejken tifel, laħmu fajn, ġa jrid iħoss ix-xafra tal-kirurgu. Kif setgħet tibagħtu l-Ingilterra u tinfired minnu? U kemm kien jġhajjtilha b’bikja ta’ qsiem il-qalb kull meta n-ners kienet tieħdu f’waħda minn daww il-kmamar żġħar, minkejja li s-soru biex tikkwitah kienet tgħidlu li jekk joqġhod kwiet kienet se tagħtih il-ħelu.

U issa l-ġirien ġodda li minnhom kienet żammet moħbija l-marda ta’ binha ma waqfux ipaċpċu fit-trieq u fil-ħwienet tar-raħal.

(Meħuda u adattata minn *Lehen Sieket fl-Għajdut tat-Triq* ta’ Ġorġ Peresso)